

Mias fingerspidser stryger følsomt hen over bogens punktskrift. Læser du? Nej jeg skimmer bare, svarer hun og vender hurtigt siderne. Udviklingen inden for it har bevirket, at i dag bruges punktskrift kun af helt blinde.

UNG UDEN SYN

Ud over de almindelige skolefag er det i sig selv en uddannelse at lære at klare sig som blind eller svagsynet. Vi har besøgt Institut for Blinde og Svagsynede, IBOS, der drives af Københavns Kommune og betjener hele landet.

TEKST OG FOTO: PETER GARDE

Der lyder fornøjet kvinden og fløjten, straks man træder indenfor på Institut for Blinde og Svagsynede i Hellerup. Finkernes auditive velkomst efterfølges af taktile oplevelser på væggen langs den lange gang. Et gelænder driver gæk med den nyankomne – det

ændrer form og tykkelse, snor sig og laver loop som en anden rutchebane. Desuden er der reliefagtige udsmykninger af træ på væggen, nogle med indbygget lys, andre med små løse klodser, som man kan tage ud og sætte tilbage.

De antroposofiske former giver rekreative oplevelser i fingrene, og lyset, der ligger langs ledelinjen i gulvet, viser vej. Det er et særligt sted her. Der er inspiration til andet end vores ellers overbelastede synssans. Vi er kommet til IBOS, Institut for Blinde og Svagsynede.

PERSONLIGE OG SOCIALE KOMPETENCER

Nu er der morgensamling i Ungegruppen. Én efter én ankommer kursisterne med forsigtige skridt og slår sig ned i sofaer og lænestole.

– Hej god morgen, siger lærer Marianne Mikkelsen, og nævner omhyggeligt navnet på de ankomende.

På grund af et voldsomt snevejr er der glidebane i mødetidspunktet denne morgen, og kun 10 af de 16 elever i Ungegruppen når frem.

– Sarah kommer ikke, for hun sidder fast i sneen i et tog nede ved Lejre, siger gruppens anden lærer Annette Laub Hansen, og sådan gennemgår lærerne, hvad de udeblevne kursister laver, og hvor de befinder sig – nogle kommer langvejs fra.

Næste punkt på dagsordenen er dagens program. I dag er hele dagen afsat til at øve et teaterstykke, som eleverne skal opføre om fem dage for familie og venner. Det er en årligt tilbagevendende begivenhed, fordi skolen lægger stor vægt på at skabe et fællesskab og fremme elevernes personlige og sociale kompetencer.

– Lad os gå over i festsalen og øve. Vi starter med slutsangen,

Unge fra 16 år kan komme på kursus i almindelige skolefag og særlige synskompenserende teknikker, der klæder dem på til at færdes og klare sig i det omgivende samfund. Computeren er blevet uundværlig i kommunikationen.

fordi vi skal arbejde med koreografien, medens I synger, annoncerer Annette og tilføjer, at nu er Susanne Bonde også kommet – hun er professionel danser og skuespiller og er med til at instruere og hjælpe med dansetrinnene.

De unge og lærerne bryder op og bevæger sig mod salen. Nogle klapper deres hvide stok ud, mens andre tager en hånd ind under armen på den, de følges med. På vejen passerer man gymnastiksal og instituttets egen svømmehal.

FYLDE FAGLIGE HULLER OG SYNSKOMPENSERENDE FAG

Ungegruppen består af kursister fra 16 år, som enten bor hjemme

eller på skolen. Der undervises i almindelige skolefag og i synskompenserende fag. Undervisningen, der er individuelt tilrettelagt, sigter på at give kursisterne kompetencer til at komme videre efter folkeskolen. Det kan både omfatte udfyldning af faglige huller eller færdigheder, der knytter sig til at have nedsat syn.

Synshandicappet har for de fleste været det dominerende problem, der måske har skygget for andre vanskeligheder, og derfor har en del af de unge ikke et alderssvarende fagligt standpunkt. Andre har yderligere problematikker, fx hvis årsagen til synsnedsættelsen skyldes en hjerneskade.

DÅRLIGE MINDER

De fleste på ungekurset går der i et par år, mens andre må affinde sig med, at deres kommune kun bevilger kortere forløb.

– Mange elever har dårlige oplevelser fra deres tid i folkeskolen. Nogle har været enkeltintegrede i almindelig klasser og har mange faglige huller. Somme tider har de siddet mere eller mindre alene og ikke følt sig som en del af fællesskabet, og mange har været udsat for hændelser, som de har opfattet som mobning, fortæller Marianne Mikkelsen.

Nogle elever har i deres barndom boet og gået i skole på Synscenter Refsnæs ved Kalundborg.

Mias fingerspidser stryger følsomt hen over bogens punktskrift. Læser du? Nej jeg skimmer bare, svarer hun og vender hurtigt siderne. Udviklingen inden for it har bevirket, at i dag bruges punktskrift kun af helt blinde.

UNG UDEN SYN

Ud over de almindelige skolefag er det i sig selv en uddannelse at lære at klare sig som blind eller svagsynet. Vi har besøgt Institut for Blinde og Svagsynede, IBOS, der drives af Københavns Kommune og betjener hele landet.

TEKST OG FOTO: PETER GARDE

Der lyder fornøjet kvinden og fløjten, straks man træder indenfor på Institut for Blinde og Svagsynede i Hellerup. Finkernes auditive velkomst efterfølges af taktile oplevelser på væggen langs den lange gang. Et gelænder driver gæk med den nyankomne – det

ændrer form og tykkelse, snor sig og laver loop som en anden rutchebane. Desuden er der reliefagtige udsmykninger af træ på væggen, nogle med indbygget lys, andre med små løse klodser, som man kan tage ud og sætte tilbage.

De antroposofiske former giver rekreative oplevelser i fingrene, og lyset, der ligger langs ledelinjen i gulvet, viser vej. Det er et særligt sted her. Der er inspiration til andet end vores ellers overbelastede synssans. Vi er kommet til IBOS, Institut for Blinde og Svagsynede.

PERSONLIGE OG SOCIALE KOMPETENCER

Nu er der morgensamling i Ungegruppen. Én efter én ankommer kursisterne med forsigtige skridt og slår sig ned i sofaer og lænestole.

– Hej god morgen, siger lærer Marianne Mikkelsen, og nævner omhyggeligt navnet på de ankomende.

På grund af et voldsomt snevejr er der glidebane i mødetidspunktet denne morgen, og kun 10 af de 16 elever i Ungegruppen når frem.

– Sarah kommer ikke, for hun sidder fast i sneen i et tog nede ved Lejre, siger gruppens anden lærer Annette Laub Hansen, og sådan gennemgår lærerne, hvad de udeblevne kursister laver, og hvor de befinder sig – nogle kommer langvejs fra.

Næste punkt på dagsordenen er dagens program. I dag er hele dagen afsat til at øve et teaterstykke, som eleverne skal opføre om fem dage for familie og venner. Det er en årligt tilbagevendende begivenhed, fordi skolen lægger stor vægt på at skabe et fællesskab og fremme elevernes personlige og sociale kompetencer.

– Lad os gå over i festsalen og øve. Vi starter med slutsangen,

Unge fra 16 år kan komme på kursus i almindelige skolefag og særlige synskompenserende teknikker, der klæder dem på til at færdes og klare sig i det omgivende samfund. Computeren er blevet uundværlig i kommunikationen.

fordi vi skal arbejde med koreografien, medens I synger, annoncerer Annette og tilføjer, at nu er Susanne Bonde også kommet – hun er professionel danser og skuespiller og er med til at instruere og hjælpe med dansetrinnene.

De unge og lærerne bryder op og bevæger sig mod salen. Nogle klapper deres hvide stok ud, mens andre tager en hånd ind under armen på den, de følges med. På vejen passerer man gymnastiksal og instituttets egen svømmehal.

FYLDE FAGLIGE HULLER OG SYNSKOMPENSERENDE FAG

Ungegruppen består af kursister fra 16 år, som enten bor hjemme

eller på skolen. Der undervises i almindelige skolefag og i synskompenserende fag. Undervisningen, der er individuelt tilrettelagt, sigter på at give kursisterne kompetencer til at komme videre efter folkeskolen. Det kan både omfatte udfyldning af faglige huller eller færdigheder, der knytter sig til at have nedsat syn.

Synshandicappet har for de fleste været det dominerende problem, der måske har skygget for andre vanskeligheder, og derfor har en del af de unge ikke et alderssvarende fagligt standpunkt. Andre har yderligere problematikker, fx hvis årsagen til synsnedsættelsen skyldes en hjerneskade.

DÅRLIGE MINDER

De fleste på ungekurset går der i et par år, mens andre må affinde sig med, at deres kommune kun bevilger kortere forløb.

– Mange elever har dårlige oplevelser fra deres tid i folkeskolen. Nogle har været enkeltintegrede i almindelig klasser og har mange faglige huller. Somme tider har de siddet mere eller mindre alene og ikke følt sig som en del af fællesskabet, og mange har været udsat for hændelser, som de har opfattet som mobning, fortæller Marianne Mikkelsen.

Nogle elever har i deres barndom boet og gået i skole på Synscenter Refsnæs ved Kalundborg.

Taktile figurer til geometriundervisningen.

En globus med punktskrift og profilerede, flytbare kontinenter.

Geografi har ofte været et nedprioriteret fag for børn med synshandicap. Den taktile globus giver en oplevelse af størrelsesforhold og beliggenhed. Hvor stor er Mellemøsten, og er det større end Danmark, er det store spørgsmål, før svaret føles.

FAGLIGT OG EMOTIONELT

Marianne er lærer og tillidsrepræsentant for de 24 medlemmer af Københavns Lærerforening, der er ansat på Institut for Blinde og Svagsynede – en temmelig specialiseret gren inden for specialundervisningen.

– Jeg har været her i 20 år, og for de fleste, der begynder her som lærere, går det sådan, at de først forlader stedet, når de går på pension efter 40 år, fortæller Marianne.

Ud over de særlige faglige udfordringer, der ligger i at undervise helt blinde eller unge med stærkt nedsat syn, så opstår der følelsesmæssig bånd til eleverne og dermed til hele stedet. Et manglende syn er ikke bare et teknisk handicap, men en integreret del af et menneskes personlighed og emotionelle landskab. Derfor kommer elever og lærere tæt på hinanden.

Og ud over at undervise er lærerne også kontaktperson for nogle unge – hvilket fx i dag indebærer, at Marianne skal prøve at få Jonas ud af sengen, så han kan komme ned i festsalen og betjene mixerpulten, når de andre øver sangene på scenen.

Kursisterne møder med meget forskellige forudsætninger. En af pigerne skal starte på universitetet efter sommerferien. To piger skal i gang med enkeltfags HF et par dage om ugen – de øvrige dage kommer de og får hjælp af lærerne på IBOS.

Der er også kursister, som af forskellige årsager slet ikke har et skriftsprog, mens andre igen skal lære at opføre sig 'almindeligt' og begå sig i sociale sammenhænge.

Kursisterne undervises på små hold i en del af timerne, mens særligt synskompenserende fag som fx at lære at bruge den hvide stok, afvikles som enetimer.

HVOR MANGE TRIN?

Festsalens bagvæg er næsten dækket af orgelpiber, der strækker sig mod loftet. For mange kursister er musik et hovedfag, og der er naturligvis en grund til, at *pianostemmer* i generationer har været et hovederhverv for mennesker med en skarpt trænet høresans.

I den anden ende af salen er der en stor scene med mikrofoner på stativer. Da kursisterne er kommet ned i salen, sætter de tre musikere sig ved instrumenterne foran scenen – piano, trommesæt og banjo, mens de optrædende undersøger trappen og dens trin op til scenen – hvor mange er der, hvor høje er de.

De mærker med fødderne og den hvide stok, de undersøger, hvad der står på scenen og lokaliserer mikrofonstativerne, der også markerer scenekanten.

Vel er bygningen og lokalerne indrettet til målgruppen af unge med synshandicap, men den er ikke sådan totalsikret. De unge skal lære at klare sig så selvhjulpent som muligt – der er jo også et liv uden for instituttet. Derfor består fagrækken ud over almindelige skolefag også af synskompenserende metoder og teknikker.

SÆRLIGE FAG

ADL –er Almindelig Daglig Levevis, om at lave mad, måltidsteknik, hvordan man holder på bestik, hvordan man kommer helskindet gennem vanskelige retter som fx suppe og højtbelagt smørrebrød, og hvordan man betjener hjemmets maskinpark.

Mobility er et fag, hvor man lærer at færdes alene med den hvide stok. Hvordan man fx orienterer sig på en overfyldt togperron, hvor folk maser og skubber, og om man skal gå højre eller venstre om en

snebunke, som man støder ind i på fortovet.

– Vi starter som regel med at sende de unge på indkøb i Netto lige hernede ad vejen. På den ene side skal de have alt fortalt og danne sig indre billeder af indretningen, på den anden side skal de lære at spørge og søge hjælp. Ofte er det jo en god idé, at flere følges ad og hjælper hinanden.

Andre fag er *aflæsning af taktile figurer og botræning*, der er rene blindefag.

Kommunikation er blevet et omfattende fag, fordi det dækker brugen af hjælpemidler som computer med talefaciliteter, mobiltelefon og håndholdt gps.

FÆLLESSKABET VIGTIGST

Institut for Blinde og Svagsynede er landsdækkende, og det betyder, at det er muligt at samle en større gruppe af unge på det samme kursus, Marianne Mikkelsen:

– Hvis man spørger de unge, hvad der er det bedste ved at være kursist på IBOS, er svaret, at det er

UNGEKURSUS OG STU PÅ IBOS

Ungekursuset gør unge fra 16 år klar til at tage en ungdomsuddannelse eller komme i job.

IBOS tilbyder også en STU-uddannelse for unge mellem 16 og 25 år – altså den treårige Særligt Tilrettelagte Ungdomsuddannelse. STU retter sig mod unge, der har andre handicap foruden et synshandicap og som ikke ad de sædvanlige veje kan gennemføre en ungdomsuddannelse.

Marianne Mikkelsen er lærer og tillidsrepræsentant for 24 lærere ud af en samlet medarbejdergruppe på 140 på Institut for Blinde og Svagsynede.

at være sammen med andre unge, der også er synshandicappede. At få lov til at være ung uden at skulle forholde sig til sit manglende eller nedsatte syn.

– Det giver en ballast og en selvstændighed, som ikke kan opnås på anden vis. Hvis den unge blinde kun har kontakt med seende, får den unge ikke et sammenligningsgrundlag, der kan give et positivt selvbillede. En blind elev vil komme til kort i mange situationer i forhold til en seende.

– Hvis ikke man har ligestillede at sammenligne sig med, kommer man uvægerligt til kort og vil derfor ikke kunne indgå i ligeværdige forhold med andre, såvel seende som synshandicappede.

LYDE, DUFTE OG SMAG

Kursisternes forudsætninger og arbejdsmaal er meget forskellige, og derfor er undervisningen tilrettelagt helt individuelt.

– Det er svært at være ung med

et omfattende handicap. Nogle er født blinde, mens andre er svagsynede. Nogle har fået reduceret deres syn løbende eller måske meget hurtigt, og det følges ofte af en stor sorg. Svagsynede prøver somme tider at skjule det og får måske negative reaktioner fra omgivelserne, når noget går galt.

– Det er meget langsomt at være blind. Alting tager længere tid, uanset hvor kvik man er, forklarer Marianne.

Men der er også højdepunkter, der rækker ud over det daglige slid. Snart skal Ungegruppen rejse til Krakow i Polen.

– Her er der anderledes lyde og dufte. Der er hovslag i brostenene og klezmermusik i højtalerne. Og så skal de unge smage den polske mad. Byen er et velegnet sted, fordi de unge kan bevæge sig nogenlunde uhindret i grupper inden for den gamle bys mure, fortæller Marianne Mikkelsen. ■

Malthe på 17 år har skrevet musik til sangene i stykket. Han er et musikalsk talent og virtuos på pianoet. Han overvejer at tage en musikuddannelse, men først skal han have en ungdomsuddannelse i Jylland, hvor han har sin hjemadresse.

FÆLLESSKAB OG SELVVÆRD

Under prøverne til den årlige teaterforestilling på Institut for Blinde og Svagsynede bliver alt forklaret detaljeret med ord. Lærerne arbejder på at udvikle elevernes kropsbevidsthed og øge deres selvværd i et trygt fællesskab.

TEKST OG FOTO: PETER GARDE

Da de unge er blevet fortrolige med scenen og dens dimensioner, kalder lærer Annette Laub Hansen dem sammen. De skal stå i en rundkreds og holde i hånd, for dagens prøver indledes med opmærksomhedsøvelser, hvor et

antal håndtryk går på omgang den ene og den anden vej.

– Det var fint, jeg fik de tre håndtryk tilbage, som jeg havde afsendt, siger Annette, og så skal der stamper og løbes på stedet, så der kommer gang i blodløbet.

Musikerne har indtaget deres pladser ved piano, trommesæt og banjo, mens koret tager opstilling på scenen. Mehtap har en solo, som hun skal øve med musikledsagelse, men hun trænger ikke rigtig igennem.

– Gå lidt tættere til mikrofonen, siger Annette.

– Hvor er mikrofonen?, spørger Mehtap.

– Den er lige til højre for dig, svarer Annette, og Mehtap finder den med sin højre hånd.

– Du skal lige vende dig mere mod publikum i salen, tilføjer Annette.

– Hvor er publikum?, spørger Mehtap.

– Det er her, hvor jeg står, lyder

svaret, og Mehtap arrangerer sig med mikrofonstativet lige foran sig, så hun vender ud mod det publikum, der nogle dage senere vil fylde salen.

Bandet går i gang, og det spiller virkelig flot, først til Mehtaps sang og bagefter til hele koret på otte. Annette kommenterer nogle gange, og den eksterne lærer, Susanne Bonde, der er danser og skuespiller, tilføjer armbevægelser.

– Det er vigtigt, at I ikke bare har armene hængende ned langs siden. Prøv at strække dem helt op over hovedet, foreslår hun og sætter dansetrin til.

Alle instruktioner bliver nøje beskrevet med ord, for her går den ikke bare at sige – se på mig, hvordan jeg gør.

Annette forklarer, hvor vigtigt det er at skabe afveksling i forestillingen og i deres sceneoptræden, for ellers bliver det kedeligt at se på.

– I kender det fra lydbøgerne – hvis en oplæser har en monoton stemme, så gider I ikke høre på det ret længe, siger Annette, og de unge nikkede bekræftende.

Mehtap har fundet mikrofonen og retningen ud mod publikum i salen.

Mange kursister har svært ved at give stemme og krop fuldt udtryk. Derfor er der ansat en retoriker på instituttet, og lærerne arbejder på at udvikle kursisters kropsbevidsthed – Annette Laub Hansen:

– De skal opleve at være i et trykt fællesskab, hvor de udvider deres grænser og opbygger selvværd. ■

INSTITUT FOR BLINDE OG SVAGSYNEDE

IBOS drives af Københavns Kommune og har forpligtelser som landsdækkende videns- og rehabiliteringscenter.

Arbejdet sker altid i tæt samarbejde med kursisters hjemkommune. Indsatsen kan foregå i lokalområdet eller via et kortere eller længere trænings-, kursus- eller boophold på Institutet.

Professionelle, der arbejder inden for synsområdet, kan bruge Institutet til rådgivning, sparring og efteruddannelse. Institutet skræddersyr også kurser på alle områder inden for det synsfaglige område.

Det Kongelige Institut for Blinde blev bygget på Kastelsvej på Østerbro i 1858. I 1968 flyttede instituttet til nye bygninger på Rymarksvej, hvor det ligger i dag.

En professionel danser og skuespiller arbejder med koreografien, og kursisterne gør sig umage for at følge de detaljerede, mundtlige instruktioner.